

Solt Zoltán✧, Zolcsák Attila✧

A maoizmus és a nemzetközi dzsihad

DOI 10.17047/HADTUD.2026.36.1.38

Jelen tanulmány célja annak vizsgálata, hogy a maoista gerillaelmélet milyen hatást gyakorolt a harmadik világ irreguláris fegyveres mozgalmaira, különös tekintettel azokra az esetekre, amikor ezek eltérő ideológiai alapokon szerveződtek. E vizsgálat során arra is keressük a választ, mennyiben tekinthetők univerzálisnak Mao hadviselési alapelvei. A tanulmány első részében a maoista gerillastratégia alapvető elméleti pilléreit tekintjük át, majd a második részben elemezzük, hogy a jelentősebb iszlamista szervezetek milyen módon adaptálták ezeket az elveket saját működésükbe, különös figyelmet fordítva azokra az esetekre, ahol közvetlen kapcsolódási pontok azonosíthatók.

KULCSSZAVAK: Mao Ce-tung, negyedik generációs hadviselés, gerillastratégia, Al-Kaida, Iszlám Állam

Maoism and the Global Jihad

The aim of this study is to examine the impact of Maoist guerrilla theory on irregular armed movements in the Third World, with particular attention to cases where these movements were organized on ideologically distinct foundations. In this context, we also seek to assess the extent to which Mao's principles of warfare can be considered universal. The first part of the study reviews the fundamental theoretical pillars of Maoist guerrilla strategy, while the second part analyzes how major Islamist organizations have adapted these principles in their own operations, with special focus on cases where direct points of connection can be identified.

KEYWORDS: Mao Zedong, fourth-generation warfare, guerilla strategy, al-Quaida, Islamic State

✧ Független kutató – independent researcher,
email: zoltan.solt@gmail.com <https://orcid.org/0009-0008-3886-250X>

✧ Független kutató – independent researcher,
email: zolcsaka@gmail.com <https://orcid.org/0009-0006-8307-011X>

Bevezetés

„Ne mondjátok nekem, hogy ezt vagy azt a véleményt olvastátok a könyveimben. Nektek megvan a magatok háborúja, nekünk meg a miénk. Nektek kell megalkotnotok azokat az elveket és ideológiát, amelyeken a háborútok alapul.”¹

A maoista elveken alapuló forradalmi háború koncepciója az iszlamista csoportok elemzésénél gyakran felbukkan a szakirodalomban. Mindez azon a felismerésen alapul, hogy Mao szerepe megkerülhetetlen az aszimmetrikus hadviselés tanulmányozásában, vagyis a hibrid hadviselés a nem állami szereplők között annak eredménye, hogy ezen csoportok átvették a maoista stratégia formáját. Felmerül a kérdés, hogy mennyiben lehetséges, illetve mely körülmények tették lehetővé a közös anti-imperialista retorika mellett a maoizmus katonai aspektusának „kimetszését” a marx-lenini alapú osztályelméletből, és beillesztését egy iszlamista ideológia keretei közé? Ugyanakkor a Mao-féle „Népi Háború” sokkal komplexebb jelenség annál, mint-hogy pusztán egy tetszés szerint felhasználható katonai aspektusra szűkítsük le; mindez tehát további tisztázandó kérdéseket vet fel, melyekre a jelen cikkben igyekszünk választ adni.

Az iszlamista mozgalmak és a maoizmus kapcsolatát illetően alapvetően három eltérő megközelítést találhatunk a szakirodalomban:

Az első megközelítés a maoizmus alapján értelmezi a kortárs dzsihadista mozgalmak taktikáját és stratégiáját. Ezen elméletet legrészletesebben Kirsten Stewart mutatja be a *Revolutionary State* című munkájában.² Több példán keresztül szemlélteti a maoizmus hatását eltérő ideológiával rendelkező terrorista és felkelő szervezetekben; felveti azt a megfontolandó gondolatot is, hogy nem egyszerűen a maoizmus „másolásáról” van szó, Mao nem „feltalált” egy katonai stratégiát, hanem általános törvényszerűségeket figyelt meg és ezeket fogalmazta meg; vagyis a párhuzamok törvényszerűek.

Egy másik elmélet a maoista gerillaelméletet és a modern dzsihadista mozgalmakat külön jelenséggént kezeli. Egyik példa erre Jeffrey Kaplan *Terrorist Groups and the New Tribalism: Terrorism's Fifth Wave* című műve, illetve David C. Rapoport-tól a *Four waves of Modern Terrorism*.³ Noha elfogadják, hogy az általuk „korábbinak” tartott terrorista hullámok hatással bírtak a későbbiekre, de a modern terrorizmust alapvetően önálló jelenséggént kezelik, kiemelve a különbségeket.

A harmadik megközelítés a fenti kettőt állítja egy sajátos szintézisbe; vagyis a tárgyalt mozgalmakra részben hatott a maoizmus, emellett pedig önálló jellegzetességekkel is bírnak, ami az e csoportokon belüli frakcióharcokban figyelhető meg. E nézet legfontosabb képviselője, Ed Stoddard⁴ elsősorban a Boko Haramon belüli,

1 Mao Ce-tung a palesztin delegációhoz intézett beszédéből a Palesztin Szolidaritás Napján, 1965. május 15. (Forrás: Cooley 1972, 7.)

2 Stewart 2021.

3 A két szerző egyaránt a 19. század végén kezdődő anarchista terrorizmust tartja a terrorizmus első hullámának, ezt követi az antikolonialista harc az 1920-as évektől, majd az újbaldali terrorizmus az 1960-as évekből, és a negyedik hullám a vallási terrorizmus 1979 után. Kaplan szerint ez utóbbiból alakult ki az ötödik hullám. (Forrás: Kaplan 2010. és Rapoport 2004.)

4 Stoddard 2020a és 2020b.

illetve az Al-Kaida és az Iszlám Állam közötti ideológiai – és nem egyszer fegyveres – konfliktust ábrázolta a maoista stratégiát követő mérsékelt, és az azt elvető radikális fundamentalista csoport küzdelmeként.

A három megközelítés egyike sem ad teljes magyarázatot a problémakörre, mivel mindegyik nyitott kérdéseket hagy maga után:

1. A dzsihadista mozgalmak és a maoizmus kapcsolatát hirdető elmélet esetében egyrészt meg kell vizsgálnunk, hogy a cikkben tárgyalt szervezetek valóban Mao gerillaháborúra vonatkozó teóriáját használták-e fel, másrészt azt, hogy vannak-e különbségek, és ha igen, ezek mivel magyarázhatóak?

2. A dzsihadista mozgalmakat a maoizmustól elválasztó elmélet esetében azt kell megvizsgálnunk, hogy az elmélet által említett eltérés a terrorizmus hullámai között a maoizmus és a kortárs dzsihadista mozgalmak esetében kimutatható-e, és ha igen, miben?

3. Mennyiben helytálló az a vélemény (Stoddard) hogy a dzsihadista fegyveres szervezetekre egyszerre hatott a maoizmus és az iszlám fundamentalizmus, ami belső konfliktusokban jelent meg, és ha igen, mi erre a magyarázat?

A tanulmány a Mao-féle „Népi Háború”, és három fázisának bemutatása mellett az egyes iszlamista szervezetekre gyakorolt hatást vizsgálja, törekedve komparatív elemzésből következtetések levonására.⁵

Mao Ce-tung gerillahadviselési elméleteinek alapjai

Mao Ce-tung gerillaelmélete mély és tartós hatást gyakorolt a huszadik századi forradalmi és függetlenségi mozgalmak katonai stratégiájára. Forradalmi vezetőként és stratégaként Mao felismerte, hogy a gyengébb, rosszabbul felszerelt erőknek rugalmasan és innovatívan kell alkalmazkodniuk egy technikailag és katonailag erősebb hagyományos hadsereggel szemben. Az általa megfogalmazott elvek, amelyeket leginkább *A gerilla háborúról* című művében fejtett ki, központi szerepet játszottak a Kínai Kommunista Párt győzelmében a Kuomintang felett.

Bár a gerilla tevékenység minden valószínűséggel egyidős az emberiséggel, Mao elsődleges innovációja az volt, hogy a gerillatevékenységet tudatosan meghatározott politikai célok elérésére fordítsák, figyelmen kívül hagyva az egyes összecsapások végkimenetelét.⁶

Két alapvető elvet dolgozott ki és alkalmazott sikeresen a kínai polgárháború során. Az egyik, hogy egy fegyveres konfliktusban a politikai hatalom jelenti a legfontosabb tényezőt, a másik pedig, hogy ezt a politikai erőt az erőviszonyok átalakítására lehet felhasználni, lehetővé téve a felkelő hadsereg számára a végső támadás megindítását a kormány ellen.

A polgárháború kihívásaira adott gyakorlati megoldásai egy új hadviselési forma kialakulásához vezettek, amely „Népi Háború” néven vált ismertté. Forradalmi újításként szilárd politikai bázist épített ki a lakosság körében, majd ezt az erőt felhasználva fokozatosan felrölte az ellenség katonai fölényét. Bár korábban is

5 A vizsgálat csak az Al-Kaida, az Iszlám Állam, a Boko Haram, és a Talibán mozgalmakra terjedt ki.

6 Taber 2002, 267–270.

alkalmaztak hasonló stratégiát, Mao volt az első, aki ezt a módszert világosan megfogalmazta és hadviselési formaként elterjesztette, bizonyítva, hogy még egy gyengébb fél is képes lehet egy erősebb ellenfél legyőzésére.⁷

A maoista értelemben vett gerillaháború nem követi a hagyományos hadviselés szabályait, hanem a rugalmasságra, a mozgékonyaságra és a meglepetés erejére épít. A gerillacsapatok gyors rajtaütésekkel támadnak az ellenség gyenge pontjaira, majd azonnal eltűnnek, elkerülve a nyílt, hagyományos összecsapásokat az ellenség nagyobb, jobban felszerelt egységeivel. A gerillaháború célja nem egy gyors, döntő győzelem elérése, hanem az ellenség fokozatos kifárasztása és demoralizálása erősségeinek elkerülése és gyenge pontjainak kihasználása által. A gerillaharc hosszú távú folyamat, amely során a győzelmet nem egyetlen csata, hanem az ellenség erőforrásait és akaratát folyamatosan aláásó apró, de tartós sikerek hozzák meg.

Békés Márton remek analógiájával élve, a gerillaháború olyan, mint az 1974-es bokszmeccs George Foreman és Muhammad Ali között. Kettejük közül Foreman volt az erősebb, de Ali a fürgébb. Ali engedte, hogy Foreman ütésekkel vigyen be, és nem kísérelt meg ellentámadást, így Foreman minden erejét ütésekre fordította, és hamar kifáradt. A meccset végül Ali nyerte meg. Ennek mintájára a gerillaháború célja hosszan elhúzni a harcot, de alacsony intenzitáson tartani.⁸

A nép és a gerillák kapcsolata

Mao egyik legismertebb gondolata az, hogy a gerillák sikere elválaszthatatlan a civil lakosság támogatásától. Ahogyan ő fogalmazott: *„Néhányan azt gondolják, hogy a gerilláknak lehetetlen sokáig az ellenség hátában tevékenykedni. Ez az elgondolás azonban az emberek és a csapatok közötti kapcsolat nem értésén alapul. Az előzőeket tekinthetjük a víznek, az utóbbiakat a halnak, mely ebben a vízben él.”*⁹ A gerillák képtelenek fennmaradni és sikeresek lenni a nép támogatása nélkül. A civil lakosság biztosítja számukra az utánpótlást, az információt és a rejtékhelyeket, miközben az ellenség támadásai gyakran elidegenítik a lakosságot a megszálló erőktől.

Mao számára a nép támogatása nem csupán logisztikai szempontból volt fontos. Úgy vélte, hogy a gerillák harca nemcsak katonai, hanem politikai küzdelem is, amelynek célja a nép felszabadítása és a társadalmi igazságosság elérése. Ennek megfelelően a gerillák feladata, hogy megnyerjék a nép bizalmát és támogatását, és hogy ne váljanak elnyomóvá vagy bűnözővé a szemükben. *„Mi a gerillaháború viszonya a néphez? Politikai cél nélkül a gerillaharc szükségszerűen kudarcot vall, ugyanígy akkor is, ha politikai céljai nem esnek egybe a nép törekvéseivel, és nem tudja elnyerni annak szimpátiáját, együttműködését és támogatását. A gerillaháború lényege tehát forradalmi jellegű. Ezzel szemben ellenforradalmi háborúban nincs helye a gerillahadviselésnek. Mivel a gerillaharc alapvetően a tömegekből ered és azok támogatják, nem létezhet és nem virágozhat, ha elszakad a nép szimpátiájától és együttműködésétől.”*¹⁰

7 Hammes 2006, 52.

8 Békés 2017, 9–17.

9 Idézi Forgács 2020, 176.

10 Mao 2015.

Ez a gondolat világossá teszi, hogy a gerillaháború nem csupán katonai kérdés, hanem politikai és társadalmi forradalom is. Mao számára a gerillák harca a nép harca, és a katonai siker elválaszthatatlan a politikai céltól.

A háború fázisai

Mao Ce-tung gerillahadviselési elmélete három fázisra tagolható, amelynek periodizációs alapelvei Marxtól származnak.¹¹ Az első fázis a „stratégiai védekezés”, amelyben a gerillacsapatok még nem rendelkeznek elegendő erőforrással és szervezeti kapacitással nagyobb katonai műveletek végrehajtásához. Ebben a fázisban az ellenség folyamatos zaklatása és a közvetlen konfrontációk elkerülése a cél, miközben a szervezet belső megerősítése és a támogatói bázis kiépítése zajlik.

A második fázis, a „stratégiai egyensúly”, akkor kezdődik, amikor a gerillák elérik azt a szintet, hogy rendszeres támadásokat tudnak végrehajtani, és bizonyos területeket ellenőrzésük alá vonhatnak. Ebben az időszakban fokozatosan kiegyenlítik az erőviszonyokat, növelve katonai műveleteik intenzitását és kiterjedését.

A harmadik fázis a „stratégiai támadás”, amelyben a felkelők már elég erősek ahhoz, hogy nyílt katonai összecsapásokban is részt vegyenek, és domináns pozícióba kerüljenek. Ez a fázis a gerillaháború csúcspontja, amely a területi ellenőrzés megszerzéséhez és a végső győzelemhez vezet.

Mao elméletének alapvető előfeltevése, hogy a hadjárat fázisai átfedésben lesznek egymással: sok esetben visszaesések következhetnek be, a mozgó egységeket szét kell oszlatni, hogy ismét gerillaosztagokká alakuljanak, a harmadik fázis visszacsúszhat a másodikba, a már elfoglalt területeket fel kell adni, és azok többször is gazdát cserélhetnek.¹²

Brett Friedman *On Operations* c. művében nyolc kategóriába sorolta a hadműveleteket a felhasznált tér, idő és haderők tekintetében. Ha modelljét felhasználjuk a „Népi Háború” egyes fázisainak vizsgálatához, akkor megállapítható, hogy az első fázis egy DPC (defensive-persistent-cummulative¹³) művelet. A DPC hadműveleti kategóriába tartozik a legtöbb felkelés. Taktikailag a gyors támadás és visszavonulás („hit and run”¹⁴) jellemző, de a hadjárat permanens és nem rajtaütésszerű. A második fázis leginkább az OPC (offensive-persistent-cummulative¹⁵) kampánynak felel meg. Ilyenkor nem áll rendelkezésre elég erő a másik fél teljes megsemmisítésére, taktikailag a kumulatív kifárasztásra törekcszenek, de ez politikai cél nélkül szinte mindig eredménytelen.¹⁶ A harmadik fázis pedig egyértelműen OPA (offensive-persistent-annihilation¹⁷), ami a leggyakoribb hadműveleti forma.

11 Forgács 2020, 387.

12 Taber 2002.

13 Védekező-perzisztens-kumulatív

14 Üss és fuss

15 Támadó-perzisztens-kumulatív

16 Friedman 2021.

17 Támadó-perzisztens-megsemmisítő

Hosszú távú harc és kitartás

Mao Ce-tung gerillahadviselési stratégiájának egyik alapvető pillére a hosszú távú harcra való tudatos felkészülés. Az elhúzódó háború koncepciója már Leninnél is megjelent, aki elengedhetetlennek tartotta a forradalmi harc tömegbázisának kiszélesítése érdekében.¹⁸ Mivel a gerillák, szemben egy erősebb és jobban felszerelt ellenséggel, nem érhetnek el gyors győzelmet, ezért stratégiájuk alapját a kitartás és az erőforrások fokozatos felhalmozása képezi. A hosszú távú szemlélet magában foglalja a támogatói bázis kiépítését, a gerillaerők fokozatos erősítését, valamint a kedvező stratégiai feltételek megteremtését az ellenséggel szembeni előny megszerzéséhez.

A kitartás kulcsfontosságú, mivel lehetővé teszi a gerillák számára, hogy ellenálljanak az ellenség nyomásának, miközben folyamatosan gyengítik annak erejét és akaratát. Ez a megközelítés nem csupán katonai, hanem politikai és társadalmi dimenziókat is magában foglal, biztosítva, hogy a gerillaháború a nép támogatására épüljön, és idővel átforduljon a gyengébb fél javára.

Míg az ipari nemzetek az olyan kézzelfogható katonai tényezőkre helyezték a hangsúlyt, mint a fegyverek, a logisztika és az emberi erőforrások, Mao az immateriális tényezőkre összpontosított: az időre, a térre és az akaratra. Mivel nem rendelkezett elegendő fegyverrel ahhoz, hogy szembe szálljon a jól felszerelt hadseregekkel a csatatéren, harc helyett inkább területet adott fel. Ezzel teret cserélt időre, és az időt arra használta, hogy akaratot termeljen: vagyis a kínai nép pszichológiai képességét arra, hogy ellenálljon a vereségnek. Ez a gerillahadviselés lényege. Míg a nyugati hadviselésben elsősorban arra összpontosítottak, hogyan lehet egy háborút minél hamarabb befejezni, Mao stratégiája ennek pont az ellenkezője volt.¹⁹

Japán, mint iparosodott nemzet, szükségszerűen egy gyors lefolyású háborút keresett. A helyes katonai válasz az volt, hogy ezt megtagadják tőle, elkerülve a közvetlen katonai összecsapást. Kína hatalmas terét időre cserélték, hogy egyrészt hagyják kibontakozni és megmutatkozni Japán belső gyengeségeit egy elhúzódó háború okozta nyomás alatt; másrészt olyan szintre fejlesszék a kínai ellenállási erőket szervezetszféra és erőben, amely lehetővé tette, hogy szembeszálljanak a fokozatosan meggyengülő japán hadigépezettel.²⁰

A maoizmus terjedése és hatása a nemzetközi dzsihadista mozgalmakra

A fundamentalista iszlám gyökerei alapvetően világiak. Létrejöttét a gyarmatosítás következményei és a régi elit tehetetlensége váltotta ki, továbbá a megvalósult modernizáció túl gyors volt. A marxizmus-leninizmus általános hatása nem csak baloldali arab mozgalmaknál mutatható ki. Innen jött a komprádor burzsoázia elmélete, ami nagyon könnyen beilleszthető volt az iszlámizmus gondolatrendszerébe.²¹

18 Forgács 2020, 125.

19 Taber 2002, 525–536.

20 Taber 2002, 555–558.

21 Póczik 2011, 23–25.

Az 1950-es és 1960-as években kialakult maoizmus gyorsan hívekre talált a Harmadik Világban. Mao „három világ” elmélete jelentős vonzerővel bírt, mivel egy forradalmi elméletet és praxist kínált a harmadik világ nemzeti felszabadító mozgalmainak anélkül, hogy ez a szocialista tábornak való alárendelődéssel járt volna. Mint egy nagy, nem fehér nemzet, amelynek lelkesen antiimperialista vezetése volt, Mao kommunizmusa sokak számára vonzó volt a dekolonizálódó világban. A kínai befolyás a direkt anyagi támogatás mellett ideológiai hatást is jelentett, és ettől elválaszthatatlanul a harc módszerek alkalmazására is rányomta a bélyegét. A korszakban a gerillaháború baloldali keretének megerősödését globális történések is elősegítették: a kubai forradalom, az algériai függetlenségi háború, és mindenekelőtt a vietnami gerillaháború sikere. Az 1970-es évek végén egy nagy horderejű esemény történt: Iránban győzött az iszlám forradalom, és ezzel párhuzamosan Mao halálával és a „Négyek bandájának” röviddel ezt követő bukásával a forradalmi maoizmus korszaka lényegében befejeződött Kínában. Vagyis a maoizmus ideológiája erejét veszítette, és a maoi gerillahadviselés elveit új keretekbe kellett illeszteni, amire kulturális okokból a térségben az iszlám látszott alkalmasnak: *„A szent háború dzsihadista eszméje jól ötvöződött a fegyveres harc és az igazságos igazságosság maoista eszméivel. A hívők és a hitetlenek közötti kozmikus harc megfogalmazása, amely annyira szerves része a dzsihadista gondolkodásmódnak, kísérteties párhuzamot mutat a manicheista „forradalmár kontra reakciós” mentalitással, amely áthatotta Mao Kínáját. Ráadásul a maoizmus ragaszkodása a néptől való tanuláshoz és alulról jövő populizmusa megkönnyítette az iszlám fundamentalizmusra való áttérést.”*²²

Az Al-Kaida

Az Al-Kaidához köthető stratégiai gondolkodók közül többen is kiemelkedő szerepet szántak a maoista gerillaelmélet beépítésére és alkalmazására a szervezet tevékenységében. 9/11 utáni stratégiájuk egyik legfontosabb alakja Abu Ubayd al-Qurashi, akiről a nevéen és az írásain kívül semmit sem tudunk. Az általa írt cikkek nagy része 2002–2003 között jelent meg az online Al-Ansar folyóiratban. Műveiben hivatkozik többek között Szun-cére, Clausewitzre, Maora, Giapra és Che Guevarára is.

Clausewitz évszázadokkal ezelőtti gondolatainak visszhangjaként Mao Ce-tung forradalmi háborúról szóló írásaiban a háború és a politika alapvető kapcsolatára helyezte a hangsúlyt, amely alárendeli a katonai műveleteket a politikai vezetésnek. E tekintetben Mao azt mondta: *„A háború egy pillanatra sem térhet el a politikától.”* Hozzátette: *„A politika lényegében háború, de vér nélkül.”*²³ Al-Qurashi számára a terrorizmus a forradalmi háború része, de nem szabad a terrorista tevékenységekkel a népet elidegeníteni a mozgalomtól, mert a nép a kulcs a küzdelem egészéhez. Kiemelte Maohoz hasonlóan, hogy a katonai terveket a politikai céloknak kell alárendelni, és a politikai szervezetnek kell irányítania a katonai szervezetet.

22 Young 2024. Mindehhez hozzájárult az is, hogy a maoizmus által felfogott „első” világ könnyen megfeleltethető volt általában egy Európa-ellenes harcnak, amire a maoisták szovjet bírálói nem is mulasztottak el rámutatni. КИМ 93, 99–100.

23 Ryan 2013, 87.

„A legtöbb forradalmi mozgalom időt szán arra, hogy ne csak helyi közigazgatást hozzon létre, hanem párhuzamos kormányzati intézményeket is, amelyek a nép lojalitásáért folytatott küzdelem központi elemeiként szolgálnak. Ezek az alternatív intézmények szükségesek ahhoz, hogy a forradalmi hadseregek bizonyos fokú legitimitást biztosítsanak, miközben megtörik a kormány legitimitásának monopóliumát. Ennek megfelelően a kínai „népi háború” során a kommunista erők által ellenőrzött területeken egy állam az államban jellegű rendszer jött létre.”²⁴

Ezt az elvet láthatjuk megjelenni a táliboknál (amikor még felkelők voltak), az egyiptomi Muszlim Testvériségnél illetve az Iszlám Államnál is. Kórházakat és saria bíróságokat üzemeltettek, hogy ezáltal olyan előnyöket biztosítsanak a népnek, amelyre a korrupt központi kormány képtelen volt. Robert J. Bunker definíciója szerint a népi háború egy olyan szabálytalan hadviselési forma, amely „*paraszti hadseregeket használ, akiket egy integrált és elhúzódo politikai-katonai fázisú stratégia részeként mozgósítanak az állam végső elfoglalására. Egy árnyék- vagy protoállam jön létre párhuzamosan a már létező állammal, amelyet megsemmisítésre célzottak meg.*”²⁵

Al-Qurashi írásaiban is megjelenik a maoista három fázisra bontás, kiemelve, hogy a lokális katonai győzelmek nem számítanak, ha nem gyengítik a rezsimet és nyerik el a nép támogatását. A pusztán katonai célok kergetése kudarchoz vezet.

A társadalmi és gazdasági tényezőkkel kapcsolatban összeveti egymással a két fő gerillateoretikus elméleteit: bár Mao szerint az előnytelen gazdasági környezetnek adottnak kell lennie ahhoz, hogy a forradalom sikerrel járjon, Che Guevara viszont úgy gondolta, hogy maga a forradalom is előidézheti ezt a környezetet. A gazdasági célpontok elleni támadásoknál felhossa példának az IRA, az ETA, a Baader Meinhof csoport és az olasz Vörös Brigádok tevékenységét.

A pszichológiai környezettel kapcsolatban megjegyzi, hogy Vietnamban is kulcsfontosságú volt a káosz (fawda) előidézése az ellenség köreiből. Maora utalva, a forradalmárnak a teret fel kell cserélnie az időre, és az időt pedig felhasználni arra, hogy létrejöjjön a megfelelő akarat.²⁶ A forradalmi katona egyben a forradalmi mozgalom propaganda eszköze. A mozgalom nem tesz semmit, aminek nincsen pozitív pszichológiai és politikai hatása.

Abu Bakr Naji *A brutalitás kormányzása* című könyve 2005-ben jelent meg először dzsihadista fórumokon. Az Al-Kaida többi teoretikusa, mint Al-Qurashi és Al-Suri mellett a legnagyobb hatással írására Tabernek a *War of the Flea* című könyve volt. A *brutalitás kormányzásán* megfigyelhető a szekuláris jelleg, minimális mértékben hivatkozik a Koránra. Naji megállapítása szerint a saria alapú államot ugyanúgy kell létrehozni, mint minden államot, sőt kijelenti, hogy a politika és a háború nem iszlamista.²⁷ Tehát nála is megfigyelhető az a trend, hogy nem az iszlám radikalizálódik, hanem a radikalizmus iszlamizálódik.²⁸ Az Al-Kaida is sikerebben toboroz olyan fiatalok körében, akik nem kaptak vallási oktatást.²⁹

24 Ryan 2013, 87.

25 Whiteside 2016, 5.

26 Mao elsősorban „Az elhúzódo háborúról” című művében foglalkozik ezzel a témával.

27 Ryan 2013, 148-150.

28 Békés 2017, 311.

29 Ryan 2013, 166.

A könyv előszavának a címe „*The Order that has Governed the World Since the Sykes-Picot Era*”³⁰, itt egyértelműen gyarmatosítás-ellenes felhangok fedezhetők fel.

Az Al-Kaida globális stratégiájával összefüggően internacionalista vonalat vesz fel és elítéli a nemzeti felszabadító/terrorista szervezeteket, mint a Hamasz. A cél egy nemzetközi kalifátus létrehozása, ahogy ezt később az Iszlám Állam is átvette. Az általa felvázolt stratégia párhuzamot mutat Mao elhúzódó háborúval kapcsolatos megállapításaival: Kína egy nagy területű, de gyenge ország, míg „*Japán előnye katonai erejében rejlik, gyenge oldala pedig háborújának reakciós és barbár jellege, embertartálékainak és anyagi erőforrásainak elégtelensége, és nemzetközi elszigeteltsége*”³¹ Ez ugyanígy rávetíthető a muszlim umma és az Egyesült Államok kapcsolatára.³² Túl nagy a terület, amit ellenőrizni kéne, és apró bolhacsípésekkel ki lehet véreztetni a behemótot. Az Al-Kaida vezetőségének szent meggyőződése, hogy a dzsihadisták okozták a Szovjetunió vesztét, és ezzel a meggyőződésükkel nincsenek egyedül.³³ Nem hiába hívják Afganisztánt a birodalmak temetőjének.

Naji a terrorizmusra, mint a kulturális romlás katalizátorára tekint. Egy nagyhatalom, ha túlvállalja magát, veszélybe sodorja azt a társadalmi kohéziót, ami létrehozta. A terrortámadások, mint zaklató műveletek, arra készítetik a nagyhatalmat, hogy túlfeszítse magát a végkimerülésig. Kimerítik a célpont harci kedvét és kivéreztetik a gazdaságát. Véleménye szerint, ha az amerikaiak egytized annyi veszteséget szenvednek, mint a szovjetek Afganisztánban, azzal megfutamodásra lehet őket kényszeríteni.³⁴ Érveinek alátámasztására Paul Kennedyt idézi: „*Ha Amerika túlzottan kiterjeszti katonai erejének alkalmazását és stratégiailag szükségtelenül túlnyújtózik, ez a bukásához fog vezetni.*”³⁵

A gerillastratégia alkalmazandó fázisait tekintve megkülönbözteti a magas prioritású és az alacsonyabb prioritású területeket. A magas prioritású területek közé sorolja Szaúd-Arábiát, Jement, Pakisztánt, Nigériát, Jordániát és Észak-Afrikát.³⁶ Maohoz hasonlóan feltételeket határoz meg, amelyek az adott területet társadalmi és geográfiai szempontból alkalmassá teszik a forradalomra, vagyis a dzsihadra. A magas prioritású területeknél klasszikus háromfázisú stratégiát ajánl, ezek a „zaklatás és kifárasztás”, a „brutalitás kormányzása”, valamint az „állam létrehozása.”³⁷ A második csoportba eső területeknél kétfázisú stratégiát javasol, ezek a „zaklatás és kifárasztás”, illetve a külső beavatkozás másik muszlim ország részéről.

Egy másik jelentős Al-Kaidás gondolkodó Abu Musab Al-Suri, akit a modern dzsihad legkifinomultabb stratégiájának neveztek. 1600 oldalas könyve, melynek címe *Felhívás a globális iszlamista ellenállásra*, a dzsihadista gerillataktika alpművének számít. Afgán kiképző táborokban oktatott katonai stratégiát, és az egyik tanítványa

30 Naji 2006, 12.

31 Mao 953, 223.

32 Ryan 2013, 164.

33 Ryan 2013, 56-57.

34 Ryan 2013, 158-160.

35 Naji 2006, 18.

36 Ryan 2013, 168.

37 Farkas 2018, 13.

Abu Musab al-Zarqawi volt, aki később az Iszlám Állam alapítója lett.³⁸ Az Al-Suri által lefektetett stratégia egy az egyben követi a klasszikus maoista elhúzódo gerillaháború alapelveit. A három fázis elnevezése nála kimerültség szakasza, egyensúly szakasza és felszabadulás szakasza.³⁹

Az Iszlám Állam

Az Iszlám Állam (ISIS) pályafutását az Al-Kaida fiókszervezeteként kezdte, és kijelenthető, hogy az Al-Kaida stratégiának közvetítő szerepén keresztül náluk is megjelenik a maoista gerillaelmélet. Az Al-Kaida szervezetével való szakítás okát külön ki kell emelni, amelyről az Al-Kaida részéről al-Zawahiri ír: „E cél [a győzelem] nem érhető el a mudzsahed mozgalom által, amíg el van vágva a társadalmi támogatástól, még akkor sem, ha a dzsihadista mozgalom a hirtelen, döntő roham módszerét követi... Ha hiányzik a nép támogatása, az iszlám harcos mozgalmat a sötétség mélyén tiporják el, távol azoktól a tömegektől, akik vagy közömbösek, vagy rettegnek... A mudzsahed mozgalomnak tehát kerülnie kell minden olyan lépést, amelyet a nép nem ért meg, vagy amely nem nyeri el jóváhagyását – mindaddig, amíg ez nem ütközik a saría törvényeivel, és van más járható út is. Nem vethetjük a tudatlan tömegeket a mély vízbe anélkül, hogy előbb meg nem tanítjuk őket úszni.”⁴⁰ A kritika egyértelműen Mao hatását tükrözi.

A mozgalomnak kezdetől klasszikus forradalmi célja van – eltörölni a fennálló társadalmi rendszert. A különbség annyi, hogy kommunista diktatúra helyett szalafista elveken működő kalifátus létrehozása volt a cél. Történetükben jól kimutatható a három fázis megléte:

Első fázis – építkezés (2002–2005)

Politikai erőfeszítéseik öt irányba összpontosultak: gyengíteni és akadályozni kellett a kormány és biztonsági erőinek növekvő hatalmát, toborozni a rivális ellenálló csoportok tagjai közül, elősegíteni a szunnita elnyomásérzet erősödését, provokálni a síita milíciákat és meggyőzni az Egyesült Államokat az Irakból való kivonulásról.⁴¹ Irakban kezdetől fogva látványos akciókra törekedtek szimbolikus célpontok ellen, a média figyelmének felkeltése érdekében. A legnagyobb fókusz ebben az időben a toborzáson volt, ekkor lépett be a mozgalomba Abu Omar al-Baghdadi, a későbbi emír is.

Második fázis – expanzió (2005–2007)

Ebben az időszakban jelentős mértékben növelték katonai képességeiket és infrastruktúrájukat. Egy jól kiépített zsarolási rendszer és a háborús zsákmány értékesítése által megteremtették a szervezet pénzügyi önállóságának alapjait. Az Iszlám Állam brutalitása és arroganciája miatt azonban egyre több törzs és ellenállási csoport fogott össze ellenük, és végül kiűzték őket a szunnita területekről. Kénytelenek voltak visszavonulni a távoli vidéki területekre, hogy elkerüljék a teljes megsemmisülést. Ezzel

38 Whiteside 2016, 6.

39 Ryan 2013, 235-265.

40 Al-Zawahiri 2005.

41 Whiteside 2016, 7.

visszaléptek az első fázisba (hasonlóan a Vietminh-nek is vissza kellett lépnie a harmadik fázisból a másodikba, miután 1950-ben elhamarkodottan indítottak általános offenzívát a franciák ellen⁴²).

Első fázis – fennmaradás (2008–2011)

Követve az aszimmetrikus harci doktrínát, ebben fázisban nem próbáltak meg nagyobb, hagyományos támadásokat végrehajtani, ehelyett a terrorkampányuk került tevékenységük központjába. A terrorcselekmények célja nagyrészt az volt, hogy korábbi harcosaiknak megmutassák erejüket és visszacsábítsák őket. Jelentős számú börtönt támadtak meg ezen időszakban, hogy kiszabadítsák rabosított tagjait. Ráadásul az iraki hatóságok is közrejátszottak az erősödésükben, mivel közel 20 ezer fegyencet engedtek szabadlábra amnesztiával, köztük számos korábbi terroristát. Moszul volt az egyetlen urbánus terület, ahol nagyobb befolyásuk maradt még. Okulva a korábbi hibáikból, nagyobb hangsúlyt fektettek a lakosság megnyerésére, ennek érdekében vallási oktatást és térítési programokat vezettek be.

Második fázis – expanzió (2011–2013)

A szír polgárháború kezdetével újabb mozgástérhez, továbbá nagyobb mennyiségű fegyverhez és önkénteshez jutottak. Szíria területén már képesek voltak szakasz méretű műveleteket végrehajtani, ez lehetővé tette, hogy áttérjenek a mozgó hadviselésre, és ezzel a maoista harmadik fázisba lépjenek.

Harmadik fázis – a kalifátus létrehozása

Mao kifejezésével élve elkezdték a stratégiai offenzívát. Itt már sikerült létrehozniuk egy proto-államot, amely legnagyobb kiterjedés idején 100-110 ezer km² területet ellenőrzött 12 millió lakossal. Az olajkitermelésnek köszönhetően az Iszlám Állam GDP-je 2015-ben meghaladta legalább 30 országét.⁴³ 2017 után újra alacsonyabb intenzitású fázisba történő visszalépés tapasztalható, miután elvesztették a korábban az uralmuk alatt tartott városokat. A hangsúly ezután ismét a terrorkampányra helyeződött.⁴⁴

Boko Haram

Következő példánk a nigériai Boko Haram.⁴⁵ A maói modellt egyrészt a gyakorlati tevékenységből, másrészt az Iszlám Államon keresztül közvetett hatásból lehet elsősorban levezetni, de közvetlen hivatkozást is találunk: egy interjúban Abu Musab al Barnawi, a Boko Haram ISWAP frakciójának vezetője a szervezet történetét illetően

42 Taber 2002, 797–804. és. Forgács 2020, 262.

43 Whiteside 2016, 9–13.

44 Farkas 2018, 11–12.

45 A csoport hivatalos neve Jamā'at Ahl as-Sunnah lid-Da'wah wa'l-Jihād („A szunna közössége a dawahra és a dzsihádra”) A „Boko Haram” rövidítés jelentése: „a nyugati oktatás bűn/tiltott”. A 2016-os szakadás után az eredeti csoportot a JAS rövidítéssel jelöljük, a szakadár csoport az ISWAP (Islamic State – West Africa Province).

világosan fázisokra osztja azt: „átmenet a gerillaharc fázisából (*ḥarb al-’iṣābāt*) a konzolidáció (*al-tamkīn*) és az ellenőrzés kiterjesztésének fázisába”.⁴⁶

A Nigéria északi, muszlim többségű területein megszületett, kezdetben békés mozgalom 2002-től lépett a fegyveres harc útjára Mohammed Juszuf vezetésével. Az első 2002–2009 közötti szakaszt alacsony intenzitású gerillaharcként definiálhatjuk, melynek fő célpontjai a rendőrség és az állami iskolarendszer volt; utóbbit illetően érdemes megjegyezni hogy a csoport elnevezése magyar nyelvre körülbelül a „nyugati oktatás tilos” kifejezéssel fordítható le.⁴⁷ Ebben a szakaszban történik a globális dzsihadista mozgalommal történő megismerkedésük is. 2009-ben a nigériai hadsereg nagyszabású tisztogató akciót hajtott végre, melynek Mohammed Juszuf is áldozatául esett.⁴⁸

2009–2012 között ugyanúgy alacsony intenzitású gerillaharcot folytatott Abubakar Shekau vezetésével, de a korábbi szakaszhoz képest több változást is megfigyelhetünk, mindenekelőtt az Al-Kaida hatására. A szervezet ekkor fordult nyíltan a keresztény lakosság és a keresztény vallás szimbólumai ellen; keresztény áldozatok korábban is voltak, de nem elsősorban a vallásuk miatt.⁴⁹ Ugyancsak célponttá váltak a liberális oktatók, és a korrupcióval vádolt hivatalnokok is, és nem utolsósorban a szervezet több tagja is kiképzést kapott az Al-Kaida maghrebi szervezetében.⁵⁰ Ezt a szakaszt tételezhetjük a maói értelemben első fázis tudatos alkalmazásának.

2012/2013–2014 között a szervezet átlépett a második, a stratégiai egyensúly fázisába. Erősödésében több szerző is hangsúlyozza, hogy a Boko Haram „üss és fuss” taktikájára a nigériai fegyveres erők nem az erők megosztásával és a stratégiai defenzívába szorulással, hanem kíméletlen ellencsapásokkal reagáltak. Ezek növelték a Boko Haram támogatottságát; vagyis az állam által alkalmazott terror képtelennek bizonyult a szervezet felszámolására, folyamatosan újratermelve annak alapjait.⁵¹ A korábbi irreguláris módszerek mellett ekkor lépett át a félkonvencionális szakaszba, nagyszabású rajtaütéseket hajtva végre a hadsereg és a civil lakosság ellen. A hadsereg elleni sikereinek egyik következménye az lett, hogy a zsákmányolt fegyverekkel – 2013-ban már tankokkal is rendelkezett – javult az ütőképessége; ez lehetővé tette, hogy még nagyobb szabású akciókat hajtson végre, még több fegyvert szerezve. Vagyis győzelmei kumulatív hatásúak voltak, lehetővé téve a szimmetrikus hadviselés felé való elmozdulást. Taktikájában kiemelt jelentőséggel bírt a terror alkalmazása és az öngyilkos merényletek.⁵²

46 Stoddard 2020a, 24.

47 Ennek magyarázata, hogy az általuk támadott nigériai államapparátus tagjai a gyarmati múlt részeként európai típusú oktatásban részesültek, és a Boko Haram Nigériát sújtó politikai, társadalmi és gazdasági válság fő okozóiként tekintett rájuk; Az európai oktatás pedig természetesen a kereszténységhez kapcsolódott, vagyis a tönkrement muszlim paraszti tömegek számára a radikális iszlám vonzó perspektívának bizonyult. (Forrás: Ogunrotifa 2013, 36–39.)

48 Yayla, Yahaya 2023, 110.

49 de Montclos 2014, 137–143.

50 Szíjj 2012, 79–86.

51 Ogunrotifa 2013, 33–35. Abbo, Zain 2017, 20. és de Montclos 2014, 149–150.

52 Yayla, Yahaya 2023, 113–114.

Mindezek eredményeként 2014-ben a Boko Haram kikiáltotta a kalifátust, és 2015-ben csatlakozott az Iszlám Államhoz. 2015-ben az iraki-levantei Iszlám Állam után a második legerősebb dzsihadista szervezetté vált. A 2014–2015 közötti szakaszt a stratégiai offenzívára való áttérésként jellemezhetjük: ekkor már városokat volt képes elfoglalni, és zászlóalj-szintű katonai erővel sikeresen megküzdeni.⁵³ A szervezet ekkor földrajzilag túllépett Északkelet-Nigérián, az ország más régióiban és szomszédos államokban is megjelenve.⁵⁴

Ezt követően a szervezet azonban erejét veszítette. Ennek egyik alapvető oka a szervezeten belüli 2016-os szakadás volt, amikor egy mérsékelt és egy radikális szárnyra szakadt. A radikálisok a Boko Haramhoz nem csatlakozó muszlimokat a „takfir” (kiátkozás) révén hitetlennek („kafir”) nyilvánítottak, legitimé téve a muszlim közösségek elleni támadásokat. Az Al-Kaidával hasonló ideológia probléma miatt szakító ISIS érdekes módon a mérsékelt szárny mellé állt.⁵⁵ A mérsékelt szárny ezzel szemben a lakossággal való együttműködésre, és az atomizálódott közeg újjászervezésére fektette a hangsúlyt.⁵⁶ A szakítás témánk szempontjából nagy jelentőséggel bír: Kaplan „ötödik hullám” elmélete nyomán a radikális JAS kíméletlensége gyengítette a dzsihadizmus támogatását, amit Stoddard a maoista stratégiától való elhajlásként jellemez, mivel figyelmen kívül hagyja a „hosszú népi háború” egyik legfontosabb előfeltételét, a népi támogatás megnyerését.⁵⁷ További figyelemre méltó eltérés a két frakció között, hogy a radikális JAP kevésbé centralizált és hierarchikus mint az ISWAP. A két szervezet azóta egymással is harcol, amit eleinte az ISWAP, 2022-től inkább a JAP sikerei jellemeznek.⁵⁸ Lehetséges korrelációs magyarázat, hogy a radikális vonal a sikerek csúcspontján kontraproduktívvá vált, lehetővé téve a mérsékelt vonal megerősödését; az ezt követő kudarcok azonban újra a radikális vonalat helyezték előtérbe.

A tálibok

„Nektek óráitok vannak, nekünk időnk. Mi itt születtünk. Itt is fogunk meghalni. Mi nem megyünk sehova.” – tálib háborús narratíva.⁵⁹

A tálibokat ért maoista hatásokkal kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a 2001-es amerikai invázió után beépültek a nemzetközi dzsihadizmusba, és ezáltal bővítették elméleti repertoárjukat a többi hasonló mozgalommal történt tudásátadás során. A koalíciós erők Al-Qurashi és Al-Sura mellett Mao lefordított könyveit is megtalálták tálib bázisokon.⁶⁰

53 Stoddard 2020a, 23–26.

54 Yayla, Yahaya 2023, 113. Ogunrotifa 2013, 47–48.

55 Ahmed 2020. illetve International Crisis Group 2024.

56 Az elsvatagosodás és az általa kiváltott klímaválság eleve jelentős társadalmi felforduláshoz – egybek között nagyszámú klímamenekülthöz – vezetett. Денисова – Костелянец 2021, 220–223.

57 Stoddard 2020b, 5. Érdemes megemlíteni Kimbartas nyomán azt a megközelítést, amely a JAS módszerét a maoizmussal szemben Che Guevara foco-elvével állítja párhuzamba: vagyis a szigorú ideológiai puritánság mellett a katonai sikereket tekintni alapvetőnek. Kimbartas 2023, 95, 115–118.

58 International Crisis Group 2024.

59 Khan 2009, 1.

60 Mason 2016, 3.

Teológiai kérdésekben az amerikai invázió előtt ultraortodox, beszűkült iszlám magyarázat volt jellemző a tálib mozgalomra, utána ultrakonzervatív, de politikai és internacionalista világnézetet tettek magukévá. Ezzel járt együtt a korábban említett integrálódás a globális dzsihádba, illetve megjelent az új technológiák használata (ami korábban nem volt jellemző, az eredeti tálibok elutasították a modern technológia minden formáját).⁶¹

A koalíciós erők ellen kezdetben konvencionális hadseregeként próbálták felvenni a harcot, ami minden esetben csúfos kudarccal végződött. Utána viszont megfigyelhető egy változás a stratégiájukban, Afganisztán földrajzi adottságainak kiváló ismerete az előnyükre vált. Mao útmutatásait követve a tálibok bevették magukat a hegyekbe és onnan szerveztek bolhacsípésszerű rajtaütéseket. Ezzel szemben az amerikai hagyományos erők lassan és nehézkesen mozogtak: mozgásukat akadályozta a túlméretezett felszerelés, a gyenge infrastruktúra, valamint az aknák és rejtett robbanószerkezetek miatti folyamatos útellenőrzések. Ez a lassúság teret adott a tálib egységeknek, hogy csapdába csalják a katonai oszlopokat, majd gyors visszavonulással új pozíciókba vonuljanak, ahol már előkészítették a következő támadás helyszínét.⁶² Mivel deklarált céljuk volt, hogy addig harcoljanak, amíg ki nem vívják a végső győzelmet, felkelésüket maoista értelemben vett elhúzódó háborúnak tekinthetjük.⁶³

A tálib felkelés népi támogatottságára vonatkozóan ellentmondó vélemények vannak. Thruelsen szerint nincs meg a népi támogatás, mert aláássák a törzsi alapokon nyugvó hatalmi bázisokat,⁶⁴ Khan azonban kihangsúlyozza, hogy az etnikai és vallási kohézió megvolt a lakossággal. A kormánnyal és a „hitlenekkel” való kollaboráció továbbá súlyos büntetéseket vont maga után. Nem egy törzsi vezetőt gyilkoltak meg kormánypártisága következtében. Az emberek mobilizációjára tehát eredményesen használták a megfélemlítés taktikáját.⁶⁵

A szervezet történetében szintén azonosítható a Maohoz köthető három fázis.

Első fázis 2001–2005

Miután az amerikai vezetésű erők 2001 végén eltávolították őket a hatalomból, a tálibok vidéki területekre és pakisztáni menedékhelyekre vonultak vissza. Ebben az időszakban a túlélésre, a parancsnoki struktúrák újjáépítésére, harcosok toborzására, propaganda terjesztésére és a helyi támogatói hálózatok kiépítésére összpontosítottak. Támadásaik kisléptékű rajtaütésekre és gyors csapásokra korlátozódtak, elkerülve a nyílt összecsapásokat. 2003 után szervezeti felépítésüket is maoista alapokra helyezték: központi irányítás, de önállóan működő, decentralizált sejtek.⁶⁶ Ahogy Mao írta: „Mivel a gerillaalakulatok önállóan tevékenykednek, és mivel ők a fegyveres alakulatok legegyszerűbb formáját képviselik, a parancsnokság nem lehet túlságosan központosított. Ha az lenne, a gerillatevékenység túlságosan korlátozott lenne terjedelmében.”⁶⁷

61 Giustozzi 2007, 236.

62 Meszaros 2019, 47.

63 Khan 2009, 1–2.

64 Thruelsen 2007, 11.

65 Khan 2009, 11.

66 Meszaros 2019, 44.

67 Mao 2015.

Második fázis 2006–2016

A tálibok fokozatosan egyre intenzívebb támadásokat indítottak az afgán és nemzetközi erők ellen. Míg az afgán kormány amerikai és nemzetközi segítséggel modernizálódni és liberalizálódni próbált, a korrupció és a gyenge vezetés megakadályozta ebben. A tálibok árnyékintézményeket hoztak létre vidéken, adókat szedtek, és a saját vallási törvényeik alapján ítéleztek⁶⁸ (Mao: „Fokozatos átmenetet kell biztosítani a gerillaalakulatoktól a reguláris ezredi szervezet felé. Létre kell hozni a szükséges politikai és katonai hivatalokat és törzseket.”⁶⁹). Műveleteik egyre összehangoltabbak és összetettebbek lettek: öngyilkos merényletek, célzott gyilkosságok, és infrastruktúra elleni támadások jellemezték ezt az időszakot. Céljuk az állami ellenőrzés gyengítése és saját befolyásuk kiterjesztése volt. A 2006-os Kandahar körüli harcok arra utalnak, hogy megpróbálták átlépni a harmadik fázisba, ugyanakkor lehetséges, hogy okulva az 1968-as Tet offenzíva tapasztalataiból, nem számítottak győzelemre és csak pszichológiai hatást akartak elérni.⁷⁰ 2015-ben ismét megpróbálták átlépni a harmadik fázisba. Voltak olyan ütközetek, ahol ezernél is több harcost vetettek be. A támadások kudarca egyben a középvezetőség megtizedelésével járt, ezért 2016-ban kénytelenek voltak alacsonyabb fázisba visszalépni.

Harmadik fázis 2017–2021

Az utolsó években a tálibok több régióban áttértek a konvencionális harcmódorra: kerületi központokat és tartományi fővárosokat foglaltak el. A 2020-as amerikai–tálib békemegállapodás és a külföldi csapatok kivonása felgyorsította az offenzívájukat. 2021 közepére már országos hadjáratot indítottak, amely Kabul elfoglalásával és az afgán kormány összeomlásával zárult.

Konklúzió

Az előszóban felvázolt kérdésekre a következő válaszokat adhatjuk.

1. Az első kérdést illetően a források kétségtelenné teszik, hogy a tárgyalt szervezetek stratégiai gondolkodására Mao jelentős hatást gyakorolt. Mivel e szervezetek nem kommunisták, ezért nem feltétlenül idézik szó szerint Maót; a forráskritika mellett a stratégiájukból vonható le az a következtetés, hogy e csoportok vezetői ismerték a maoista stratégiát akár közvetlenül akár közvetve; politikailag nem voltak maoisták, ellenben a maoista gyakorlatot alkalmazták és ennek valószínűleg tudatában is voltak, illetve vannak. Mindez természetesen nem zárja ki, hogy működésükben más hadviselési elméletek is szerepet játszottak.

Fontos kiemelni az Al-Kaida szerepét, mely több iszlamista szervezet felé is közvetítette a Mao-féle hadművészet alapvető gondolatait. Mindez nem zárja ki Stewart azon elméletét, hogy Mao „mindössze” formába öltötte a gerillaharc bizonyos alapelveit; érdemes azt is megjegyezni, hogy Mao hatása több más, cikkben nem tárgyalt iszlám fundamentalista szervezet esetében (al-Nuszra, Iszlám Dzsihád) is kimutatható.

68 Meszaros 2019, 51.

69 Mao 2015.

70 Giustozzi 2007, 136.

A „hasonló körülményekre adott hasonló” válasz kérdésénél ki kell emelni, hogy a maoizmus eleve a „harmadik világra” lett „formatervezve”, és feltűnő ideológiai rugalmasságot mutatott.⁷¹

2. A második kérdést illetően három tényezőre kell felhívni a figyelmet. Egyrészt a Kínai Népköztársaság Mao halála után lényegében szakított a maoista gyakorlattal, és csökkentette a maoista csoportok támogatását is, melyek fokozatosan talajt vesztek – általánosságban is fel kell hívni a figyelmet a szocialista/kommunista modell kifulladására –, ezzel párhuzamosan az iráni forradalom hatását kell kiemelni, mely az iszlám keretei között kínált alternatívát.

Másrészt a vizsgált mozgalmak között találhatunk egy figyelemre méltó közös pontot: az Iszlám Állam a Szíria és Irak területén élő szunnitákra támaszkodott, akik mindkét országban egy síta kormányzat vezetése alatt álltak; a Boko Haram a – szintén szegényebb – észak-nigériaira szunnitákra alapozta hatalmát a déli keresztény dominanciájú kormányzattal szemben; Afganisztánban a felekezeti eltérés jelentősége ugyan kisebb, ezt ellenben kiegyenlíti az ország etnikai sokszínűsége; itt azt láthatjuk, hogy a Talibán a pastu etnikum között tett szert népszerűsége az 1990-es évek elején, amikor a Nazibullah-féle kormány bukása után kirgiz, üzbég stb. hadurak domináltak az országban.⁷² Vagyis a maoizmus alapját jelentő osztályellentét helyett/mellett mindegyik tárgyalt régióban megfigyelhetünk egy másik – döntően vallási-kulturális – törésvonalat.⁷³

Harmadrészt egy újabb – részben a fentiekhez kapcsolódó – eltérés a vizsgált szervezetek társadalmi bázisa. Míg a klasszikus maoizmus döntően a parasztságra támaszkodott, az iszlamista szervezetek részéről az 1970-es évek után – részben a globális neoliberális fordulat által generált változásokhoz illeszkedve – a hangsúly eltolódott a deklasszálódott, részben lumpenproletariátussá vált tömegekre, akikre Marx és Lenin eleve a reakció forradalmi osztályöntudattal nem rendelkező eszközöként tekintett; ebből a szempontból a tárgyalt iszlamista mozgalmak a harmadik világ ellenforradalmi „vallási-fasisztoid” mozgalmak. E társadalmi csoport kialakulásában szerepet játszottak az 1970-es éveket követő társadalmi változások, háborús megrázkódtatások (Irak), illetve még az éghajlatváltozás is (Nigéria),⁷⁴ de megemlíthetjük a menekült palesztinokat is.

71 Az előszóban említett idézet mellett megemlíthető, hogy az iszlám és a szocializmus – elsősorban Izrael megalakulása után – eleve konvergenciát mutatott; ez volt az úgynevezett „iszlám szocializmus”. Bővebben Gómez Garcia 2019, 241–257. Érdemes megjegyezni azt is, hogy maga Mao lényegében a katonai elképzeléseihez „illesztette” a marxizmus-leninizmus ideológiáját. Wylie 1980, 43, 50. A maoizmus katonai módszerként tehát működhetett más ideológia eszközeként is, csak más lett a hal és más volt a víz.

72 Afganisztán esetében az ideológiai fordulathoz hozzájárult a Szovjetunió ellen folytatott háború hatása is. Idevágó érdekesség, hogy az Afgán Demokratikus Köztársaság 1990-es alkotmánya – noha kommunista vezetés alatt állt – a marxista-leninista utalásokat teljesen elhagyva „iszlám köztársaságként” definiálta magát. Constitution of Republic of Afghanistan (1990)

73 Ugyanezt figyelhetjük meg a cikkben nem tárgyalt szervezeteknél is: Jemenben a húszik az északi – szegényebb – síta régióra támaszkodva emelkedtek fel, míg Libanonban a Hezbollah a – szintén leginkább háttérbe szorított – síta lakosságra tekint bázisként, a palesztin Hamasz pedig talán a legélesebb vallási-etnikai törésvonal mentén jött létre.

74 Az ország északi részén élő döntően muszlim pásztorok és keresztény földművesek közötti ellentétet az elsivatagosodás tovább éllezte. Маслова 2015, 53–57.

3. A harmadik kérdéssel kapcsolatban Stoddard a fő különbséget az erőszak alkalmazásában látja, mely véleménye szerint e szervezetek fundamentalista szárnyát elkülöníti a maoi modelltől. A maoi hosszú népi háború egyik nélkülözhetetlen eleme ugyanis a társadalmi támogatás megnyerése volt, ami véleménye szerint elméletben kizárta a túlzott erőszak alkalmazását. Az egyes dzsihadista csoportok fegyveres harcánál azonban megfigyelhető, hogy miközben kimutatható a maoi modell hatása, ezt az előfeltételt látszatra sokszor mintha semmibe vennék. Ez több alkalommal is töréshez vezetett, mint az Al-Kaida és az Iszlám Állam, vagy a Boko Haram két frakciója esetében. Az extrém terrorista erőszak tehát Stoddard szerint nem konzisztens a maoi modellel, mivel a megnyerni kívánt tömegek elidegenítéséhez vezet. Tény, hogy Mao a kínai polgárháború döntő szakaszában egyáltalán nem vett elő radikális jelszavakat és módszereket; az erőszak azonban ott rejlik a maoi elméletben és gyakorlatban, csak nem a döntő, harmadik fázisban. Az 1930-as években a maoista gyakorlatot ugyanis szélsőséges módszerek jellemezték, vagyis a Kaplan-féle – elsősorban a kíméletlen terrorista erőszakkal összekapcsolt – „ötödik hullám” benne rejlik a maoizmusban is (Kaplan maga a Vörös Khmert tekinti első képviselőjének). Mindezt úgy fogalmazhatjuk meg, hogy a harmadik fázisra való áttérés előfeltétele a fegyveres erők regularizása, ami megköveteli az államélet „regularizálását”, vagyis a korábbi radikalizmus mérséklését. Mindezek alapján azon iszlamista csoportok voltak képesek konszolidálódni, amelyek az „ötödik hullám” elemeit (vagy azok egy részét) a harmadik fázis előtt alkalmazták, amikor az még nem vált kontraproduktívvá.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Abbo, Usman, Zain, Zawiyah, Mohd 2017. Terrorism and its Purveyors in the North-Eastern Nigeria: Understanding the Maoist Model of Insurgency for Effective Policy against the Boko Haram menace. *Frontiers of Business Research: Interdisciplinary Academic Journal* 1 (1): 11–23.
- Ahmed, Pasaent 2020. *Factional Split Inside Boko Haram: Evolving Dynamics and Future Implications*. Cairo: Cairo Centre for Conflict Prevention and Peacekeeping in Africa. https://www.cccpa-eg.org/pdf_read_download.php?file=8427_05020326.pdf. (Letöltés ideje: 2025. 08.18.)
- Békés Márton 2017. *Gerillaháború: a fegyveres felkelés elmélete és gyakorlata*. Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány
- Cooley, John K. 1972. *China and the Palestinians*. *Journal of Palestine Studies* 1 (2): 19–34.
- de Montclos, Pérouse, Marc-Antoine (szerk.) 2014. *Boko Haram: Islamism, Politics, Security, and the State in Nigeria*. Leiden: African Studies Centre. https://www.academia.edu/6109251/2014_Boko_Haram_Islamism_politics_security_and_the_state_in_Nigeria_Edited_by_Marc_Antoine_P%C3%A9rouse_de_Montclos (Letöltés ideje: 2025. 11. 26.)
- Farkas Sándor 2018. *Az ISIL alkalmazott eljárásai és stratégiája*. *Honvédségi Szemle* 146 (2): 3–16.
- Forgács Balázs 2020. *Gerillák, partizánok, felkelők*. Zrínyi Kiadó. <https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/Forg%C3%A1cs%20B.pdf> (Letöltés ideje: 2025. 08. 19.)
- Friedman, Brett A. 2021. *On Operations: Operational Art and Military Disciplines*. Naval Institute Press. Kindle.
- Gómez, García, Luz 2019. *Islamist and Communists: A History of Arab Convergence Parallele*. In Laura Felio és Ferran Izquierdo-Brichs (szerk.): *Communist Parties in the Middle East: 100 Years of History*. 241–257. Abingdon, New York: Routledge.

- GuistoZZi, Antonio 2009. *Koran, Kalashnikov, and Laptop: The Neo-Taliban Insurgency in Afghanistan 2002–2007*. Columbia University Press.
- Hammes, Thomas, X. 2006. *The Sling and the Stone: On War in the 21st Century*. Zenith Press. Kindle.
- International Crisis Group. 2024. *JAS vs. ISWAP: The War of the Boko Haram Splinters*. Report No. B196. <https://www.crisisgroup.org/africa/west-africa/nigeria/b196-jas-vs-iswap-war-boko-haram-splinters> (Letöltés ideje: 2025. 08. 18.)
- Kaplan, Jeffrey 2010. *Terrorist Groups and the New Tribalism: Terrorism's Fifth Wave*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Khan, Ehsan, Mehmood 2010. A Strategic Perspective on Taliban Warfare. *Small Wars Journal*. https://www.academia.edu/12921684/A_Strategic_Perspective_on_Taliban_Warfare (Letöltés ideje: 2025. 08. 19.)
- Kimbartas, Juras 2023. The Protracted Survival of Boko Haram from a Revolutionary Warfare Perspective. *Lithuanian Annual Strategic Review* 21 (1): 85–125.
- Letter from al-Zawahiri to al-Zarqawi 2005. Federation of American Scientists. https://irp.fas.org/news/2005/10/letter_in_english.pdf (Letöltés ideje: 2025. 08. 15.)
- Mao Ce-tung 1953. Az elhúzódo háborúról. In *Válogatott Művei* 2. Kötet. Szikra Kiadó
- Mason, M. Chris. 2016. Strategic Insights: The Mysterious Case of the Vanishing Taliban. *Articles & Editorials*. 442. https://press.armywarcollege.edu/articles_editorials/442 (Letöltés ideje: 2025. 08. 19.)
- Meszaros, Elisa A. 2019. *The Afghan Taliban: Evolution of an Adaptive Insurgency*. Master's thesis, Naval Postgraduate School. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1080341.pdf> (Letöltés ideje: 2025. 08. 19.)
- Naji, Abu, Bakr (McCants, William ford.) 2006. The Management of Savagery: The Most Critical Stage Through Which the Umma Will Pass. John M. Olin Institute for Strategic Studies. <https://web.archive.org/web/20170110084554/https://azelin.files.wordpress.com/2010/08/abu-bakr-naji-the-management-of-savagery-the-most-critical-stage-through-which-the-umma-will-pass.pdf> (Letöltés ideje: 2025. 08. 19.)
- Ogunrotifa, A. B. 2013. Class Theory of Terrorism: A Study of Boko Haram Insurgency in Nigeria. *Research on Humanities and Social Sciences* 3(13): 27–59.
- Póczik Szilveszter 2011. *Az iszlám forradalom: négy műhelytanulmány a radikális iszlámról*. Publikon Kiadó. https://okri.hu/images/stories/kutatok/poczikszilveszter/ekonyvek/az_iszlam_forradalom.pdf (Letöltés ideje: 2025. 08. 19.)
- Rapoport, David, C. 2004. The Four Waves of Modern Terrorism. In Cronin, Kurth, Audrey, Ludes, M. James (szerk.): *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy*. 46–73. Washington, D.C.: Georgetown University Press.
- Ryan, Michael 2013. *Decoding Al-Qaeda's Strategy: The Deep Battle Against America*. Columbia University Press.
- Stewart, Megan A. 2021. *Governing for Revolution: Social Transformation in Civil War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stoddard, Ed. 2020a. Maoist hybridity? A comparative analysis of the links between insurgent strategic practice and tactical hybridity in contemporary non-state armed groups. *Studies in Conflict & Terrorism*. Early online publication, July 25, 2020.
- Stoddard, Ed. 2020b. Boko Haram faction demonstrates parallels with Cold War-era revolutionary insurgents. *Africa at LSE*, január 23. <https://blogs.lse.ac.uk/africaatlse/2020/01/23/boko-haram-nigeria-cold-war-revolutionary-warfare/> (Letöltés ideje: 2025. 08. 18.)
- Szjij, Dóra 2012. Nigéria tálibjai: a Boko Haram tevékenysége. *Nemzet és Biztonság* 5–6: 79–89.
- SZN. 1990. *Constitution of the Republic of Afghanistan*. Digital Commons, University of Nebraska–Lincoln. <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1014&context=afghanenglish> (Letöltés ideje: 2025. 08. 15.)
- Taber, Robert 2002. *War of the Flea: The Classic Study of Guerrilla Warfare*. Potomac Books. Kindle.
- Thruelsen, Peter Dahl 2007. *Tribal Elders, the Taliban, NATO, and Locally Brokered Peace Deals in Afghanistan*. Royal Danish Defence College.

- Whiteside, Craig 2016. New Masters of Revolutionary Warfare: The Islamic State Movement (2002–2016). *Perspectives on Terrorism* 10 (4): 4–18.
<https://www.jstor.org/stable/26297614> (Letöltés ideje: 2025. 08. 19.)
- Wylie, Raymond F. 1980. *The Emergence of Maoism: Mao Tse-tung, Ch'en Po-ta, and the Search for Chinese Theory, 1935–1945*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Yayla, Mustafa, Yahaya, Aboubakar 2023. Boko Haram and Terrorism in Nigeria: Reflections on the Origins, Impact and Government Response. *International Journal of Economics Politics Humanities and Social Sciences* 6 (2): 106–121.
- Young, Benjamin R. 2024. How Chinese Maoism Intellectually Shaped Modern Palestinian Jihadism. *The Diplomat* 2024 május 16.
<https://thediplomat.com/2024/05/how-chinese-maoism-intellectually-shaped-modern-palestinian-jihadism/> (Letöltés ideje: 2025. 08. 15.)
- Zedong, Mao (Griffith, B. Samuel ford.) 2015. *On Guerilla Warfare*. Hauraki Publishing. Kindle.
- Денисова, Т. С., Костелянец, С. В. 2021. Раскол в Вокко Харам и его последствия для региона бассейна озера Чад. In: *Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право* 14 (2): 214–230.
- Маслова, А. А. 2015. Вокко Харам: социально-экономические факторы распространения терроризма в Нигерии. *Африканский сборник*. Санкт-Петербург / Абуджа: МАЭ РАН, 52–63.